

Fransız Basını ve Türk-Ermeni Meselesi (1908-1923)

Hicabettin Sarı*

Ermeni Meselesi, 1908 ve 1923 yılları arasında Fransız Basınında Paris'te yayımlanan ve tirajlarının yüksekliği sebebiyle "Beş Büyükler" olarak sınıflandırılan Le Petit Parisien, Le Matin, Le Petit Journal, Le Journal ve L'Echo de Paris adlı beş gazetede siyasi, iktisadi, askeri ve dini yönleriyle düzenlenmiş bir biçimde işlenmiş ve kamuoyuna servis edilmiştir. Adı geçen gazetelerin tam koleksiyonlarının incelenmesi; Ermenilerin Fransız kamuoyunu etkilemek için propaganda kampanyalarında kullandıkları temalar ve ileri sürdükleri iddialar; Fransızların Ermeni politikası; Ermenicilik hareketinin beslediği Osmanlı Devleti'nin iç ve dış şartlarındaki olumsuzluklar; Türklerin vatanlarının birliğini ve bütünlüğünü korumadaki azimleri ve ayrılıkçı Ermenilerin Türk topraklarında bağımsız bir devlet kurma hırsı gibi pek çok konuda aydınlatıcı bilgi sağlamaktadır...

Osmanlı Devleti'nde 1908 Temmuzunda ilan edilen II. Meşrutiyet, içeride halkın bütün kesimlerince büyük sevinç ve coşkuyla karşılanırken dışarıda da Avrupa ülkeleri ve özellikle Fransa'nın en büyük basın

organlarından övgüler almıştır. Ama gerçekte Avrupa'nın, Balkan devletlerinin ve Türklerin dışında Osmanlı Devleti'ndeki bütün milletlerin milliyetçilerinin ve özellikle Ermeni milliyetçilerinin çıkar ve hedefleri Osmanlı Devleti'nin muasırlaşması, güçlü bir birlik ve beraberlik tesis ederek gelişip kalkınması değildir. Bunlara göre olum döşeginde hasta adam olan Osmanlının önce Avrupa ve sonra Küçük Asya topraklarından atılarak çıkış yurtları Orta Asya'ya sürülmelerinin vakti zamanı gelmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen birkaç ay sonra Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ve Yunanistan'ın Girit'i ilhaki ve de Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilanı karşısında Osmanlı Devleti'nin, toprak bütünlüğünün garantörü olan Avrupa'nın büyük devletlerine bulunduğu hak taleplerinin bunlar tarafından geçiştirilmesi Osmanlının Avrupa topraklarından atılma siyasetinde sadece bir ilk aşamadır!

II. Meşrutiyet'in ilk haftalarının bayram havasında Türklerle sarılıp kucaklanan, ortak gösteri ve kutlamalar düzenleyen Ermeniler, Osmanlı basını sadakatlerini ve ebedi dostluklarını överken eş zamanlı olarak hem İttihat ve Terakkicilere ve hem de bunlara karşı tepki olarak gelişen Nisan 1909 ayaklanmacılarına destek vermişler ve Osmanlı Devleti'nin son toprak kayıplarından cesaret alarak bir Avrupa müdahalesine davetiye çıkarmak için öteden beri hazırladıkları Adana'da Müslümanlara saldıran çok kanlı olaylara yol açmışlardır! Fransız basınının "Beş Büyükler"i Adana olaylarını, uzun bir süre, özellikle Ermenilerin Hristiyan oldukları ve de bu nedenle Müslümanlar tarafından zulme uğratıldıklarını vurgulayarak "Ermeni Katliamları" başlıkları altında Osmanlı Müslümanları aleyhinde en sert ve dokunaklı ifadelerle kamuoylarına aktarmışlardır.

Ancak bayimiz ve birleşik Büyük Ermenistan megalomanisinin gerçekleşmesi için zaman henüz erkendir. Osmanlılar daha Avrupa'dan tam olarak atılmamıştır...

(*) Dr.,

Adana olaylarından sonra Ermenilerin Osmanlı ve Avrupa hükümetleri üzerindeki baskıları artmıştır. Bu baskılar sonucunda Avrupa'nın büyük devletleri, Makedonya için uyguladıkları reformlar politikasını Doğu Anadolu için de Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmeye çalışmışlardır. Bu dönemde Fransız basınının "Beş Büyükler" i Ermenilerin nedimli mazlum olduklarını ve bu reformlara nedimli ihtiyaçları bulduklarını islemişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Almanlarla ilişkileri ve işbirliği de bu olumsuz propaganda kampanyasının dozajını artıran bir faktör olmuştur!

Batılı güçler Balkan savaşları ile Osmanlıları Avrupa'dan atma fırsatını yakalamışlardır. Osmanlı Devleti bu savaşlar sonucunda Edirne'nin batısındaki tüm topraklarını kaybetmiştir. Bu savaşın diğer bir sonucu da yayılcı büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarıyla daha fazla ilgilenmeye başlaması ve Ermeni Meselesi'nin Doğu Anadolu reformları bazında daha da önem kazanmasıdır. Bu dönemde de Beş Büyükler'de Ermeniler lehinde Osmanlıları karalayan birçok haber ve yorum yayımlanmıştır.

Nihayet Osmanlı hükümeti özellikle Rusya'nın büyük baskıları sonucunda Doğu Anadolu reform projesini 8 Şubat 1914 tarihinde imzalamış ve Doğu vilayetleri müfettişleri olarak Hollandalı Westenenk ile Norveçli Nicolas Hoff ile mukavele yapmıştır. Ama Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve Osmanlı Devleti'nin İttifak Blokunda bu savaşa katılması ile gerçek amacı Osmanlı topraklarını parçalamak olan reform antlaşması da ilk iş olarak uygulamadan kaldırılmıştır.

"Beş Büyükler"de Büyük Savaş'ın hemen başında Ermenilerin Rusya hesabına Osmanlı Devleti'ne ihanetlerini belgeleyen yazılar mevcuttur. Bu yazılarda Ermeniler hain olarak değil de Fransa'nın da içinde yer aldığı İtilaf Bloğunun düşmanı Osmanlı Devleti'ne karşı verilen mücadelede yandaş bir millet, küçük bir müttefik olarak lanse

edilmiştir. Ama öte yandan bu gazeteler savaş sırasında Ermenilerin sivil Osmanlılara yaptıkları büyük soykırıma, yakma ve yıkmalara, Osmanlı ordusunun ikmal kollarına karşı giriştikleri baskın ve sabotajlara hiç yer vermezken Ermenicilik propagandası kampanyalarını da dış politikalarını ve silahlı mücadelelerini destekleyen bir araç olarak yürütmüşlerdir ve Fransız kamuoyunda Osmanlılar aleyhinde uydurma¹ ama tüyler ürpertici haberler kullanarak derin bir nefret uyandırmışlardır.

Cephede ve cephe gerisinde bütün güçleriyle Ruslarla işbirliği yapan ve Osmanlı ordusunun Rus ordusu karşısında verdiği ölüm kalım savaşında çok zor bir durumda kalmasına yol açan Ermeniler için Osmanlı Hükümetinin askeri sebeplerle ve güvenlik ihtiyacıyla sevk ve iskân kararı alması ve bu kararı uygulaması da Beş Büyükler tarafından Ermeniler lehine çok dramatik tablo- larla² Fransız kamuoyuna duyurulmuş ama Osmanlı Hükümetinin Ermenilerin can, mal ve namus güvenliği konusunda muhtemel su- iistimallere karşı aldığı önlemlerin hiçbirine yer verilmemiştir.

"Beş Büyükler"de Ermeni meselesinin incelenmesinde çok ilginç olan bir diğer bul- gu da birçok haber ve yorumda genelde suçlu olarak Kürtlerin ve özellikle Almanların gos- terilmesidir.1915 yılı Kasım ve Aralık ayları ve 1917 yılının günlük gazete baskılarındaki haberlerde Ermenilerin Kurt ve Almanlar ta- rafından kırıldığı iddia edilmektedir³...

Osmanlılarla Ermeniler arasında 1918 Mayıs'ından itibaren kaydedilen yakınlaşma, Osmanlı Devleti'nin İttifak Bloku ile birlik-

- (1) Örneğin kutsal topraklardaki ibadethanelere yapılan tecavüzler konusunda tecavüzçüler bir haberde Almanlar olarak gösterilirken bir başka haberde de Türkler olarak gösterilmiştir. Bkz., Le Matin,8 Ocak 1916 ; L'Echo de Paris, 6 Eylül 1916.
- (2) Bununla birlikte Beş Büyüklerin İngilizlerin kendilerine karşı kurtuluş mücadelesi veren İrlandalılara buldukları mezallık ile Almanlar hesabına casusluk yapan Fransız bir bayanın askeri mahkeme tarafından tutuklanması gibi yayımladığı haberler İngilizlerle Fransızların kendi azınlık ve hainlerine karşı daha müsamahalı olmadıklarını ortaya koymaktadır.
- (3) Daha geniş bilgi bkz., 5 Kasım 1915,30 Kasım 1915,12 Aralık 1915,22 Aralık 1915,14 Ocak 1916,9 Şubat 1916,18 şubat 1916,26 Şubat 1916,5 Mart 1916,11 Nisan 1916,27 Temmuz 1916,28 Tem- muz 1916,22 Ağustos 1916,25 Ağustos 1916,4 Aralık 1916,10 Ocak 1917,6 Şubat 1917,19 Kasım 1918 tarihli Beş Büyükler.

te Büyük Savaş'ta yenilmesi üzerine ve özellikle bu yenilgi sebebiyle 30 Ekim 1918'de imzalamak zorunda kaldığı Mondros Ateşkesinden sonra yerini ilişkilerin tam bozulmasına bırakmıştır.

Osmanlı Devleti yenilmiş sayıldığından cezalandırılacaktır! Müttefik iddialarına göre Osmanlı Devleti'nin suçu, Almanya safında savaşa girmesi, savaşın 2 yıl daha fazla uzamasına ve çok daha fazla kan dökülmesine yol açmış olmasıdır. Ve bu cezalandırma, Müttefikler için savaş sırasında kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmalarla Osmanlı toprakları üzerinde belirledikleri paylarını işgallerle almak şeklinde olacaktır. Ermeniler de paylarını alabilmek için Yunanlılarla işbirliği içinde Türk aleyhtarı propagandalarına hız vermişler ve Müttefiklere toprak vaatlerini yerine getirmeleri için sürekli baskılarda bulunmuşlardır. Ancak bu aşamada basın organlarının birinci sayfasında yer aldığı özel tarihler dışında Ermeni Meselesi genelde ikinci planda kalmıştır. Çünkü Fransa için en önemli dış mesele Almanya, Almanya'nın silahsızlandırılması ve onarım tazminatına mahkûm edilmesidir. Öte yandan Dünya Savaşı'ndan galip çıkmasına rağmen Fransa tükenmiş durumdadır: Savaşta 1.500.000 insanını kaybetmiş, dolayısıyla nüfusu azalmış ve yaşlanmıştır; birçok yeri harabe halindedir; yoksulluk, konutsuzluk, pahalılık ve savaş aleyhtarlığı gibi sorunlara sahiptir...

Fransızlar Türkiye'yi işgallerinde Ermenileri lejyoner olarak kullanırken Ermenilerin toprak talepleriyle ilgili kesin bir sonuç alabilmek için Paris Barış Konferansına göndermiş oldukları üç ayrı heyetin resmi şekilde sürekli temsil edilmelerini kabul etmemişler, sadece bazı delegelerini birkaç saat dinlemekle yetinmişlerdir. Öte yandan Amerikan Kongresi, Başkan Wilson'ın ısrarlarına ve Ermeni lobilerinin kamuoyunu bütün yönlendirme çabalarına rağmen Ermenistan mandası önerisini reddetmiştir. Bu üst üste uğranılan şoklar Ermenilerin propaganda

kampanyalarını hiçbir şekilde engellememiş ve bu faaliyetleri tirajca önemsiz gazete ve dergilerde " Beş Büyükler " e göre çok daha subjektif olarak devam etmiştir...

Anadolu'da Türk milliyetçilerinin ülkelerini kurtarmak için kesin kararlılıkla ve bütün güçleriyle işgalcilerle mücadeleye girişmeleri ve bunda başarılı olmaları, basta Pierre Loti olmak üzere Fransız Türk severlerinin Fransa'da Yunan-Ermeni destekli Türk aleyhtarı propagandayı kırma cabaları, Yunan siyasetinde Fransa'nın hoşuna gitmeyen değişimler, Fransa'da kamuoyunun daha fazla asker gönderilmesi ve para harcanmasına tepki göstermesi ve en önemlisi Fransa'nın Türk pastasındaki payının küçülme tehlikesi sonucunda Fransızlar gerçekte güçlerinin de olmadığı yeni bir maceraya atılmaktan vazgeçmişler, maddi ve manevi çıkarlarının Türklerle anlaşmaktan, Türkiye'nin bütünlüğünü savunmaktan geçtiğini anlamışlardır. İşte bu sebeplerden dolayı Fransız kamuoyu gerek 1920 Sevr Antlaşması'na gerekse 1921,1922 Türk-Yunan savaşlarına Türkler lehinde tepki göstermiş ve Kilikya'daki Türk-Fransız savaşlarıyla ilgili gelişmeler konusunda da duyduğu şaşkınlık ve öfkeyi zamanla yumuşatmıştır.

Fransız kamuoyunun Türkler lehine dönmesi Ermenicilik davasını savulmaktan vazgeçmesi anlamına gelmemektedir. Fransız basınında Ermenilerin sayıları, nüfusları konusunda çıkan çelişkili haberler kamuoyunda Ermenicilik davasında bir abartıcılık ve tutarsızlık bulunduğu inancını doğurmuşsa da Ermenilerin ebedi mazlum imajını silememiştir. Yine de Ermenistan için ağlama kampanyaları Fransa'nın Ermenistan mandaterliğini üstlenmeyi istemesini sağlayamamıştır. Fransız halkı oğlunu ve parasını Ermeniler için harcamak istememiştir. Bu bir anlamda kendi devleti Osmanlı'ya ihanet eden Ermenilerin Müttefikler tarafından ihanete uğramasıdır... Yani etmişlerdir ve bulmuşlardır !...

Lozan Barış Konferansı görüşmeleri sırasında Fransa İngiltere ile birlikte Osmanlı

Devletini içeriden yıkmak için uzun zamandan beri bağımsızlık vaadi ile ayaklandırdıkları ve emperyalist amaçları doğrultusunda siyasi koz ya da lejyoner olarak kullandıkları Ermenileri bütün güçleriyle savunur gözükmüşlerse de Türk delegelerinin akılcı, tavizsiz ve isabetli direnişi karşısında bekledikleri sonuçları alamamışlar ve Ermenileri Türklerin merhametlerine havale etmek zorunda kalmışlardır.

Ermenistan'ı sovyetleştirip ilhak etmiş bulunan Sovyet Rusya⁴ Cicerin'in aracılığıyla Ermeni kaçak ve sürgünlere yurt olarak Eri van'dan çok uzakta Sibiry'a gibi yaşanılması çok güç bölgeleri teklif etmiştir. Tarihi Rus dostlukları da Ermenilere hiçbir şey kazandırmamıştır!

Lozan Antlaşması'na kendileriyle ilgili özel hükümlere yer verilmemiş olması ve milli yurt beklentilerinin de karşılanmaması Ermeni milliyetçilerinde büyük hayal kırıklığı ve öfke yaratmış ve de protestolarına yol açmışsa da Beş Büyükler bunların tepkilerine yer vermemiştir. Ermeni Meselesi genel şartları itibariyle Fransa için de kapanmıştır.

Her şeye rağmen Ermeni Meselesi Lozan'da Türkler için kesin bir biçimde sonuçlanmıştır. Bazı Ermeniler için de aynı durum söz konusudur: "Dava kapanmış, öldürülmüş ve Lozan'da gomulmustur!"⁵

(4) Sovyet Cumhuriyetler Birliği 30 Aralık'tan itibaren artık tamamlanmış bir olgudur. Lenin bundan böyle aralarında Ermenilerin de bulunduğu 14 ulustan oluşan bir birliğin başkanıdır. Birliğin parlamentosu ilk toplantısını 30 Aralık'ta yapmış ve 36 maddelik bir anayasayı kabul etmiştir, Le Matin, 2 Ocak 1923.

(5) Bkz., Esat Uras, aynı eser, s.740.